
Zanny Minton Beddoes

Nehéz idők Brazíliában

Nem pusztán Jair Bolsonaro okolható országa sanyarú helyzetéért:

Mélyreható reformokra szorul az a politikai rendszer, amely hatalomra juttatta

A kórházak tele vannak, a favelák [nyomornegyedek] lövöldözéstől hangosak, a dolgozóknak pedig rekordmennyiségű 14,7 százaléka van munka nélkül. Hihetetlen, de Brazília gazdasága most kisebb teljesítményt mutat fel, mint 2011-ben – olyan jó erős negyedévekre lesz szükség, mint amilyenről idén június 1-én számoltak be, hogy helyreállítsa jó hírnevét. Brazíliában a covid-19 miatti halálozási arány az egyik legrosszabb a világon. Jair Bolsonaro elnök viccelődik, hogy az oltás krokodilokká változtatja az embereket.

Brazília hanyatlása megdöbbentő gyorsasággal történt. Az 1964–85-ös katonai diktatúra után az ország új alkotmányt kapott, amely a hadsereget visszaparancsolta a kaszárnyákba, egy új pénznemet vezettek be, amely véget vetett a szélsőségesen magas inflációnak; társadalmi programokat indítottak, amelyek a nyersanyagkereslet fellendítésével kezdtek enyhíteni a szegénységen és az egyenlőtlenségen. Egy évtizeddel ezelőtt az ország úszott az olajból származó pénzben, elnyerte a 2014. évi világkupa és a 2016. évi olimpia rendezési jogát. Úgy tűnt, hogy a jövőben virágzás lesz a sorsa.

Brazília elszalasztotta a lehetőséget. Az egymást követő kormányok három hibát követtek el. Először is engedtek a rövid távú szemléletmódnak és halogatták a liberális gazdasági reformokat. Ezért elsősorban a 2003–16-ban hivatalban lévő baloldali Munkáspártot terheli a felelősség. Ez gondoskodott az évi 4 százalékos növekedésről, de nem fektetett be

a termelékenység növelésébe. Amikor a nyersanyagárak csökkentek, Brazília a valaha volt egyik legsúlyosabb válságával nézett szembe. Michel Temer és Bolsonaro kormányai némi haladást értek el a reformok terén, de messze elmaradtak attól, ami kívánatos lett volna.

Másodszor, a politikusok ellenálltak az összefonódásokat gátló reformoknak abbéli törekvéseik során, hogy védjék magukat a hatalmasra dagadó Lava Jato ('Autómosó' fedőnévű) korrupciós ügy kellemetlen utóhatásaitól. Részben a Lava Jato mögött álló ügyészek és bírák hibásak. Miután kiderült, hogy egyeseknek van politikai programjuk, a Kongresszusban és a bíróságokon elakadt a vizsgálatuk.

Végül Brazília politikai rendszere malomkőként nehezedik az ország nyakába. Az államnagyságú körzetek és a Kongresszusban ülő 30 párt megdrágítja a választásokat. A politikusok – jóval inkább, mint más országokban – a látványos szavazatnyerő projekteket támogatják a komolyabb, hosszú távú reformok helyett. Hivatalba lépve ragaszkodnak azokhoz a kétes szabályokhoz, amelyek hatalomra juttatták őket. Mentelmi joguk akadályozza a felelősségre vonásukat, és óriási pénzüsszegek állnak rendelkezésükre pozícióik megtartásához. Ennek eredményeként a brazilok bizalmatlanul tekintenek rájuk. 2018-ban mindössze az emberek 3 százaléka nyilatkozott úgy, hogy „nagyon” bízik a Kongresszusban.

Bolsonaro előtt a kiábrándultság nyitott utat. A diktátorkodáshoz kedvet érző volt századosnak sikerült meggyőznie a szavazókat arról, hogy politikailag helytelen megjegyzései a hitelesség jelei. Megfogadta, hogy eltávolítja a korrupciós politikusokat, visszaszorítja a bűnözést és fellendíti a gazdaságot. Mindháromban kudarcot vallott.

Miután 2019-ben elfogadta a nyugdíjrendszer átalakítását, felhagyott liberális gazdasági miniszterének programjával, attól tartva, hogy

ez szavazatokba kerül majd. Az adó- és a közsféra reformjai és a privatizáció megrekedtek. A készpénzadományok enyhítettek a szegénységen a világjárvány korai szakaszában, de a növekvő adósság miatt 2020 végén elapadtak. Bolsonaro hivatalba lépése óta több mint 40 százalékkal több erdőt irtottak ki az Amazonas vidékén. „Láncfűrészrel” csonkolta meg a környezetvédelmi minisztériumot, csökkentve annak költségvetését és létszámát. Környezetvédelmi minisztere ellen illegális faanyag-kereskedelem miatt folyik vizsgálat.

A covid-19-vírust illetően Bolsonaro támogatja a lezárások elleni tüntetéseket és a sarlatán gyógymódokat; repülőgépekkel küldte a hidroxiklorokin rakományokat az őslakos törzseknek, és hat hónapig nem vett tudomást az oltóanyagokról. Egy tanulmány szerint a kérés akár 95 000 életbe is kerülhetett.

Bolsonaro ahelyett, hogy fellépett volna a politikai összefonódások ellenében, megvédte szövetségeseit. 2020 áprilisában elbocsátotta a szövetségi rendőrség vezetőjét, aki korrupció miatt nyomozott az elnök fia után. Igazságügy-minisztere kilépett, és az igazságszolgáltatás akadályozásával vádolta az elnököt. Nemrégiben Bolsonaro a Legfelsőbb Bíróság függetlenségét vonta kétségbe. 2021 februárjában főügyésze leállította a Lava Jato munkacsoport működését.

A brazil demokrácia törékenyebb, mint a diktatúra vége óta bármikor. Márciusban Bolsonaro elbocsátotta a védelmi minisztert, aki állítólag nem volt hajlandó az utcára küldeni a hadsereget, hogy újranyitásra kényszerítsék a vállalkozásokat. Ha Bolsonaro 2022-ben veszít az újválasztáson, valószínűleg vitatni fogja a választási eredményt. Kétségeit fejezte ki az elektronikus szavazással kapcsolatban, rendeleteket fogadott el a „nyilvánosság felfegyverzéséről”, és azzal dicsekedett, hogy „csak Isten” fogja őt elmozdítani a helyéről.

Brazília Kongresszusa voltaképpen isteni beavatkozás nélkül is el tudná látni a dolgát. Bolsonaro ellen vádat lehet emelni tettei miatt, többek között közhatalommal való visszaéléscért. Megtörtént ugyanis, hogy a kijárási tilalom

megtagadására vagy a felajánlott oltások elutasítására buzdította az embereket, valamint az is, hogy tisztviselőket mozdított el fiainak védelmében. A Kongresszushoz 118 felelősségre vonási indítványt nyújtottak be. 2021. május 29-én tízezrek gyűltek össze, hogy elmozdítását követeljék.

Bolsonarónak egyelőre elegendő támogatottsága van a Kongresszusban a felelősségre vonás megakadályozására. Emellett az alelnök, aki átvinné a tisztséget, egy tábornok, aki szintén szívesen álmodozik a katonai uralomról. Az ország számára megosztónak bizonyult a legutolsó alkalom, amikor a Kongresszus egy elnök ellen emelt vádat 2016-ban, Dilma Rousseff esetében, aki eltitkolta a költségvetési hiány nagyságát. Bolsonaro úr mártírnak állítaná be magát. Támogatói közül pedig sokan fel vannak fegyverezve.

Hosszú távon Bolsonaro leváltása mellett Brazíliának számolnia kell azzal a cinizmussal és kétségbeeséssel is, amely beültette őt az elnöki székbe, továbbá meg kell küzdenie az elhúzódo lassú növekedéssel és az egyenlőtlenséggel. Ez nagyszabású reformokat követel majd meg. Ugyanakkor maga az a rugalmasság, amely megvédte Brazília intézményeit egy populista karmaitól, szintén ellenállóvá teszi őket a jótékony hatású változásokkal szemben is.

Az elvégzendő feladatok ijesztő nagyságúak. Mindenekelőtt, a kormánynak inkább a közösség érdekeit kellene szolgálnia, nem a sajátjait. Ez az állami szektorban dolgozók kiváltságainak megnyirbálását jelenti, amelyek a kormányzati költségvetés fenntarthatatlan részét emésztik fel. A politikusoknak önmagukat sem szabad kímélniük: a hivatalban lévőket kevesebb jogi védelem illetné meg, illetve át kell alakítani a választási és a pártrendszer, hogy friss vér áramolhasson a Kongresszusba.

A következő kormány dolga, hogy részrehajlás nélkül szálljon szembe a korrupcióval, visszafogja a költségeket és fokozza a versenyképességet. Az Amazonas-vidéket illető kemény fellépésnek együtt kell járnia az erdőirtás gazdasági alternatíváival. Ellenkező esetben előbb vagy utóbb új Bolsonaroék jelennek meg.